

## VIRUMAA KULTUURILUGU

### AINEKAVA AJALOOLISE VIRUMAA KOOLIDELE

Ainekava annab ülevaate Virumaa keeltest ja kultuuriloost alates esimestest suulistest ja kirjalikest allikatest kuni tänapäevani ning tutvustab lähemalt eri piirkondade keelelist ja kultuuriloolist eripära. Ainekava on võimalik piirkondlikku (kihelkonna, kodukoha) eripära rõhutades rakendada kõikides Virumaa koolides 7.-12.klassides valikainena või läbiva teema "Kultuuriline identiteet" käsitlemisel ja täiskasvanute koolituses.

#### **Aine põhjendus**

Ainekava aitab õppijal teadvustada kultuuri järjepidevust ning märgata ja kogeda (pärimus)kultuuri erinevaid ilminguid tänapäeval. Aine toetab ja tugevdab inimese isiksuseks olemist, aidates tal orienteeruda tänapäeva kultuurilises mitmekesisuses, tutvustades kultuurilugu ja kontekste ning nendevahelisi seoseid. Aine suunab õppijaid mõistma (pärimus)kultuuri tähendust tänapäeva ühiskonnas. Õppija oskab kursuse läbimise järel mõtestada ja analüüsida omaenda seost (pärimus)kultuuriga ning julgeb olla tema ise.

Pärimuskultuur kujutab endast traditsioonilise ja innovatiivse lõimumist. Rahvapärимuse tundma õppimine aitab mõista, kui olulised on traditsioonid nii üksikisiku kui riigi ja rahva elus. Oma pere, suguvõsa ja kodukandi ajaloo lähtuvad teadmised suurendavad vastutustunnet oma lähedaste ja kodupaiga suhtes ning aitavad kaasa kodanikutunde tekkimisele ning rahvuslike põhiväärtuste säilimisele. Aine äratab õpilases huvi ka teiste kultuuride vastu.

#### **1. Õppe-eesmärgid**

Virumaa kultuuriloo õpetamisega taotletakse, et õpilane/õppija:

- teab Virumaa kultuuriloos olulisi teoseid ja oskab nimetada kultuurilooliselt tuntud isikuid;
- tunneb huvi Virumaa piirkonna looduslike, kultuuriliste ja keeleliste erinevuste vastu;
- tunneb ja väärtustab Viru kultuuriloolisi, keelelisi ja usulisi erinevusi;
- mõistab Virumaa kultuuriloo osatähtsust Eesti ja Euroopa kultuuriloos;
- väärtustab esivanemate elulaadi ja hoiakuid;
- oskab tänapäeva minevikusündmustega seostada ja näha tänapäeva võimalusi kultuuriloo arengus;
- tunnetab oma oskusi, võimalusi ja vastutust keele ja kultuuri säilitamisel ning arendamisel.

## Õppija:

- 1) määratleb ennast kohaliku kultuurikeskkonna ühe liikme ja põlvkondliku kultuurilise järjepidevuse kandjana;
- 2) õpib teadvustama oma kuuluvust eri pärimusrühmadesse ja nende tähtsust identiteedi kandjana;
- 3) mõistab traditsioonide ja tavade tähtsust nii üksikisiku kui ühiskonna elus ning suhtub sallivalt kultuurilistesse erinevustesse;
- 4) peab lugu eesti kultuurist tervikuna ning väärtustab ka oma kodukandi omapära, rahvapärimust, ajalugu, murdekeelt ja loodust;
- 5) tunneb huvi rahvapärimuse vastu ja proovib leida erinevaid võimalusi nii suulise kui ainelise pärimuse mõtestamiseks, kasutamiseks ja edasiarendamiseks kaasajal;
- 6) oskab hinnata looduslähedast ja säästlikku eluviisi ning tunneb erinevaid võimalusi selle kasutamiseks igapäevaelus

## 2. Õppesisu

Mõisted: kultuurilugu, pärimuskultuur, kirjanduslugu, Virumaa keeled/murded.

### 2.1.PÄRIMUSKULTUUR

*Pärimuskultuuri teemade käsitlemisel liigutakse tänapäevast minevikku ja õppija lähemast ümbrusest kaugemale.*

#### PAIKKONDLIK OMAPÄRA

Paikkondlikud **keelelised** erijooned. Murdekeele tunnuseid tänapäeva kõnekeeles. Erinevas vanuses kohalike inimeste kõne (kuulamine, lindistamine). Pereliikmete keelekasutus.

#### PERE JA PAIKKOND

Pärimuskultuuri põhiväärtused: pere, kodu, esivanemate austus, ausus, töökus, väärikus, maakultuuri järjepidevus, säästlik eluviis.

Väärtushinnangud ja nende muutumine ajas. Rühmad, kuhu kuulun (pere, sugulased, kogukond jne).

Perekonnakombestik. Inimelu tähtsündmustega seotud tavand ja selle muutumine. Etnilised rühmad ja rahvusvähemused Virumaal. Etniliste vähemuste võrdlus.

Maa- ja linnakultuuri ning elulaadi sarnasused ning erinevused minevikus ja tänapäeval. Eesti kultuuripiirkonnad.

Ajalooline Virumaa. Territoriaalne kihelkondlik jaotus, praegune administratiivjaotus. Kodukihelkond, piirid ja naabrid.

## PÄRIMUSE LEVIK

**Pärimuse leviku viisid.** Suuline suhtlus ja kirjalik suhtlus. Internet kui suhtlusvahend. Meedia kognitiivsete skeemide kujundajana. Meedia pärimuse levitajana (nt tänapäeva muistendid, ufo-loor).

## 2.2. RAHVAKULTUUR

**Rahvaluule tunnused.** Traditsioonilisus, varieerumine, anonüümsus. Rahvaluule maailmavaate kujundajana.

Tähtsamad rahvaluule žanrid ja nende seos tegelikkusega. Rahvaluule kogumine kodukandis. Eesti Rahvaluule Arhiiv. Internetiallikad, kuhu on üles pandud rahvajutte ja muud rahvaluulet. Rahvaluule, rahvamuusika ja rahvatantsude andmebaaside kasutamine. Internetifolkloor.

**Rahvajutu žanrid.** Muistend: muistendi liigid, muistend ja uskumus. Muinasjutud: muinasjutu põhiliigid, imemuinasjutud, muinasjutu stiil ja seadused. Naljandid. Pajatused. Rahvajuttude jutustamisest. Uuemad rahvajutu-žanrid. Tänapäeva muistendid. Isikukogemusenarratiivid ja elulood.

**Lühivormid.** Vanasõnad, kõnekäänud, mõistatused, piltmõistatused, keerdküsimused.

**Rahvamuusika ja -tants.** Rahvalaulud: regilaulud, regilaulu-eelsed vormid ja uuemad rahvalaulud. Rahvalaulude laulmisest ja laulmise kontekstist. Rahvapillid ja -pillimuusika. Rahvatantsude liigid ja kujunemine.

**Rahvausund ja -kombestik.** Eesti rahvausundi põhijooned: hingekujutelmad, looduse hingestatus, esivanemate kultus. Üleloomulikud olendid varasema aja ja tänapäeva eesti rahvausundis. Kodupaiga pühad kohad ja käitumistavad. Looduslikud ja inimeste poolt rajatud pühad paigad (hiied, ohvrikohad, puud, ristipuud, lätted, kirikud, kabelid, kalmistud). Kristluse ja rahvausundi seos. Kõrgreligioon ja rahvausund. Mõisted *püha* ja *üleloomulik*. Rahvausund eesti talupojakultuuris ja tänapäeval.

**Rahvakalender.** Rahvapärane ajaarvamine. Rahvakalendri tähtpäevad ja nende tähistamise kombestik.

## 2.3. AINELINE PÄRIMUS

**Rahvarõivad ja ehted.** Majatarbed ja tööriistad. Ehitised. Toidud ja söömiskombed.

**Etnograafiline tekstiil.** Tutvumine etnograafilise rõiva kui tervikuga (kiri, värv, vorm, osad, kandmistraditsioonid). Kaasaegse rõiva ja selle elementidega tutvumine.

## 2.4. PÄRIMUS TÄNAPÄEVAL

**Kaasaegne pärimus.** Ajaviitesuhtlus: jutustamine (õudusjutud, anekdoodid) ja mängud; kirjalik pärimus ja internetifolkloor. Kalendaarsete tähtpäevadega seotud pärimus ühise identiteedi kujundajana.

**Pärimus ja ühiskond.** Maailma kultuuriline ja religioosne mitmekesisus. Meile kultuuriliselt ja geograafiliselt lähedased rahvad ning meie keelesugulased.

## 2. 5. KIRJANDUS. KOOL. SELTSIELU

**Kiriku-, ilu- ja koolikirjandus.** Kooliõpetus. Kihelkonna- ja vallakoolid. Tänapäeva koolid. Oma kooli ajalugu.

*Keskenduda Virumaale ja oma kihelkonnale, sest üldiselt on need teemad kirjanduse ja ajaloo ainekavades olemas.*

*Märkus: iga kihelkond/piirkond teeb oma valiku.*

Tekstinäited. Lugemine ja analüüs: erinevate ajalooliste ja tänapäevaste piirkondlikus keeles tekstide lugemine.

**Seltsielu areng.** Oma kodupaiga seltside ajalugu, praegused kultuuriseltsid.

Rakvere teatri ajalugu ja tänapäev.

**Tuntud virulased.** Teadlased ja muud silmapaistvad inimesed ( pastorid, muusikud, õpetajad, seltsitegelased, kunstnikud, sportlased, lauljad, poliitikud jt)

*Märkus: iga kihelkond/ piirkond teeb ise oma valiku.*

Kohustuslik on läbi lugeda üks oma kultuuripiirkonnast pärit kirjaniku teos ja mõned kultuuriloolised murdekeelsed artiklid erinevatest ajastutest ning osata neid analüüsida.

## 3. Õppetegevus

Kommunikatiivsete oskuste arendamine. Suulise väljendusoskuse arendamine: kahekõned, rollimängud; dramatiseeringud; kõne, referaadi koostamine ja esitamine; arutelus või rühmatöös osalemine; nooremate õpilaste juhendamine; esinemised (luulekavad, näidendid); giidina kodukoha tutvustamine.

Kirjutamisoskuse arendamine: lühikokkuvõtete kirjutamine õpitu põhjal; omaloomingulised kirjatööd; referaat või uurimistöe lõputöö, perepärimuse kogumine jms.

Muud tegevused. Õppeekskursioon Virumaal, oma kihelkonnas. Kohaliku kalmistu külastamine. Muuseumi või raamatukogu külastamine. Muuseumitund Eesti

Rahvusraamatukogus, Eesti Vabaõhumuuseumis, Riigiarhiivis, Eesti Kirjandusmuuseumis, Eesti Rahva Muuseumis või Virumaa muuseumites pedagoogi juhendamisel. Raamatukogutund spetsialisti juhendamisel. Fotojaht kodupaigas ja Rakveres. Osalemine traditsioonilistes tähtpäevadel ja pühadel.

Projekti koostamine rühmatööna kohaliku või piirkondliku loodusliku, kultuurilise ja keelelise eripära tutvustamiseks ning projekti elluviimine. Turismimarsruudi koostamine; giidina kodukoha tutvustamine. Piirkonna koolide ühisprojektid. Uuringutes osalemine (küsitlused, keelejuhtide lindistamine jms). Meediaprojektides (ajakirjandus, raadiosaated, videofilmid) osalemine. Mõttetalgud, diskussioon.

Kohtumised kirjaniku, näitleja, sportlase, kunstniku, teadlase, poliitikuga või muu huvitava inimesega.

#### **4. Õpitulemused**

Õpilane/õppija

- oskab nimetada tähtsamaid piirkondlikke keelelisi ja kultuurilisi erijooni;
- oskab piirkonniti nimetada kultuuriloolisi tähtteoseid ja kultuurilooliselt tuntud isikuid;
- saab aru murdekeelset ilukirjanduslikest ja populaarteaduslikest tekstidest;
- on saanud pärimusliku praktilise tegevuse kogemuse, mille abil ta oskab paremini mõtestada pärimuskultuuri ja tajuda selle järjepidevust;
- tunneb pärimuskultuuriga seotud põhimõisteid;
- oskab arutleda traditsioonide ja tavade üle nii üksikisiku kui ka ühiskonna elus;
- tunneb tähtsamaid vaimse ja ainelise pärimuse liike;
- huvitub kaasaegsest ja varasemast paik- / kogukonna pärimusest ning ajaloost;
- väärtustab perekonna ja kodukandi pärimust ning kohalikku murdekeelt;
- oskab leida infot pärimuskultuuriga seotud teemade kohta kirjandusest ja internetiallikatest;
- peab lugu loodussõbralikest eluviisidest ja järgib sellist eluhoiakut igapäevases elukorralduses.

#### **5. Õppekirjandus**

Lisatud kirjanduse nimistud nii Virumaa kui kihelkondade kohta.